

Raport științific

privind implementarea proiectului în perioada ianuarie – decembrie 2018

Comunități, statute și ideologie politică în Dacia romană

CSI DACIA

PN-III-P4-ID-PCE-2016-0255

Conform planului de realizare propus inițial, perioada pentru care se face actuala raportare (lunile 6-18) a vizat activități ce țin de obiectivele 2 (Analiza comunităților din Dacia) și 3 (Diseminarea rezultatelor și dezvoltarea unei laturi educaționale) din planul de realizare al proiectului.

A. Colectarea materialului epigrafic și bibliografic

După cum este firesc, proiectul a debutat, în 2017, prin acumularea bazei de documentație necesară desfășurării ulterioare a cercetării (**O2A2**). Această activitate a continuat în 2018, iar în momentul de față considerăm că avem la dispoziție, în format fizic sau electronic, toată bibliografia necesară analizării comunităților din Dacia. Desigur, stagiile de documentare vor mai fi întreprinse pe parcursul anului viitor, în vederea consultării bibliografiei (noi, cu predilecție) privind metodologia și teoria istorică a studiului localităților antice, a formulelor asociative, a rețelelor, precum și a identificării sau aprofundării unor analogii existente în alte provincii ale Imperiului Roman.

Rezultatul cel mai vizibil al acestor acumulări bibliografice sunt și vor fi fișele monografice de comunități, dar baza documentară este constant folosită de către membrii echipei și pentru scrierea de studii și articole și implicit diseminarea rezultatelor acestei cercetări (după cum se poate vedea în listele de livrabile din anii 2017 și 2018).

B. Analiza materialului

Colectarea bazei documentare bibliografice, arheologice și epigrafice a mers mână în mână cu constatarea și analizarea stării de fapt existente în viitoarea provincie (O2A1) în momentul cuceririi și imediat după. Studiile întreprinse de către unii dintre membrii echipei (R. Varga, A. Pázsint, I. Boda, D. Deac, *Romans 1 by 1: Overview of a Research Project*, Digital Classics Online, 4/2, 2018, 12-31, de exemplu) sau care se află în lucru, arată o față oarecum neexplorată până acum a provinciei Dacia, o provincie cu o societate divizată, cu o slabă integrare a autohtonilor și în care se resimte trauma socială a unui război cu adevărat greu. Starea lucrurilor din provincia nou cucerită duce la fondarea comunităților romane preponderent în asociere cu prezența factorului militar, cele mai multe așezări luând naștere lângă castru. Acest lucru este efectul unui *pattern* de colonizare, al nevoii persoanelor venite în Dacia de a sta în jurul centrelor de putere romană, dar și al nivelului economic general ridicat pe care armata îl imprimă unei zone.

Materialul epigrafic este colectat în baza de date *Romans1by1* – bază de date prosopografică, care cuprinde toate persoanele atestate epigrafic în Dacia (și nu numai, dar ne referim aici strict la obiectul proiectului de față), cu toate informațiile disponibile, legăturile dintre ele (acolo unde este cazul) și link-uri externe către textele inscripțiilor și fotografiile (unde ele sunt disponibile). Din această bază de date, membrii echipei extrag fișiere cu: a. toate persoanele atestate în cadrul unei comunități și b. toate persoanele din Dacia aparținând unei anumite categorii (decurioni, cavaleri etc.). Aceste operațiuni sunt direct legate de O2A4 și O2A7, activități din care o parte importantă s-a desfășurat anul acesta. Prima se referă la analiza instituțiilor politice și a elitelor locale, iar a doua la prezența, percepția și rolului cultului imperial în comunitățile din Dacia. Aceste cercetări se reflectă în studiile mai ample, de prosopografie locală (S. Nemeti, I. Nemeti, *Social Structures in Potaissa*, *Classica et Christiana*, 13, 2018, 163-175; I. Boda, *The population of Colonia Sarmizegetusa*, *Studia Antiqua et Archaeologica* 24(1), 105–117), publicate de unii dintre membrii echipei, dar și în mini-monografiile întocmite. De asemenea, aceste activități vor continua în 2019, făcând obiectul unor cercetări în curs ale lui I. Piso (axate cu predilecție pe instituții locale) și C. Fenechiu (axate pe aspecte de cult oficial). Din păcate, în privința cultului imperial, materialul epigrafic și arheologic este extrem de limitativ (până la inexistent) în cazul multor localități, atât urbane, cât și rurale. În aceste condiții, analizele detaliate se vor face pe comunitățile mari și se va încerca o abordare

din perspectiva studiilor de rețea a preoților atestați în provincie (și în toată zona dunăreană, din motive de contextualizare).

C. Fișele monografice

Unul dintre aspectele interesante ale acestei cercetări este tocmai multitudinea abordărilor posibile la care subiectul se pretează. O comunitate poate fi o așezare, sau poate fi un grup uman; grupul uman poate co-exista într-o formă asociativă, se poate regăsi în jurul unui cult religios sau poate avea etnia ca factor de coeziune. Comunitatea poate fi identificată arheologic (o așezare, o necropolă/zonă a unei necropole) sau epigrafic și trebuie definită în termeni adecvați, care să îi surprindă natura și să redea complexitatea situațiilor posibile.

În acest context teoretic și metodologic am început să dezvoltăm mini-monografiile, unul dintre rezultatele cele mai importante ale proiectului de față (O2A3). Deși scrierea efectivă a fișelor era prevăzută doar pentru ultimele 6 luni de proiect, am decis să devansăm activitatea, pentru a beneficia de *feedback* în cadrul *workshop*-ului organizat în octombrie 2018 în ceea ce privește structura fiecărei fișe.

În cazul de față ne vom referi la comunitate geografică, iar mini-monografiile vor sintetiza informațiile disponibile despre așezările, rurale și urbane, din Dacia. Starea și nivelul sintezelor privind așezările din Dacia, cu o serie, din păcate destul de restrânsă, de excepții notabile, sunt extrem de nesatisfăcătoare, iar informațiile cruciale referitoare la o așezare sunt de multe ori foarte greu de identificat în bibliografie. Astfel, am decis să facem mini-monografiile sub forma unui tabel sintetic, de unde să poată fi extrasă cu mare ușurință informația, urmat de câteva precizări și bibliografie. În număr de 22 la momentul de față, fișele monografice sunt disponibile pe site-ul proiectului (<http://hiphi.ubbcluj.ro/Community-statutes-ideology/>).

Ca exemplu, vom insera mai jos fișa Romulei, una dintre localitățile importante și cu o bibliografie mulțumitoare.

ROMULA (Reșca, Olt County)			
	Essential data	Observations	Bibliography
Statute (evolutive)	<ul style="list-style-type: none">CIL III 7429: <i>municipium</i> during Antoninus Pius	<ul style="list-style-type: none">deduced it became a <i>municipium</i> under Hadrian	Ardevan 1998, 32

	<ul style="list-style-type: none"> • CIL III 8031 = IDR II 324: <i>colonia</i> in 248 AD 		
Military unit	<ul style="list-style-type: none"> • <i>cohors I Flavia Commagenorum</i> • <i>numerus Surorum sagittariorum</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>coh. I Fl. Comm.</i> is attested by a military diploma in 130 AD • <i>num. Sur. Sagitt.</i> attested post 140 AD in inscriptions 	Petolescu 2002, 95-97, 143-145
Ordo decurionum	<ul style="list-style-type: none"> • AE 1972, 483 • CIL III 8033 		
Local magistrates	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ilvir coloniae</i> (CIL III 8023) • <i>quaestor & aedil</i> (AE 1957, 334) 		
Associations			
Imperial cult			
Archaeological data	<ul style="list-style-type: none"> • research excavations: civilian settlement • necropolis 		Babeş 1970; Popilian 1976; Popilian 1993 http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=780); Scurtu 2003 http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=2069); Negru 2011 http://www2.spiruharet.ro/facultati/relatii-bucuresti/cercetare/2c25f879c24da828ba15ce4516c219c7.pdf)
Geographic data	https://pleiades.stoa.org/places/216958		
National Archaeological Record of Romania (RAN)	http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=resca-dobrosloveni-olt-asezarea-civila-romulmalva-cod-sit-ran-126754.04 ; http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=resca-dobrosloveni-olt-necropola-plana-romana-a-orasului-romula-de-la-resca-cod-sit-ran-126754.02		

Romula developed as a settlement around a *castellum* and became one of the most important cities of Dacia Inferior. Its first attestation as a city (*municipium*) is dated under the reign of Antoninus Pius, but historians generally assume it was a *municipium Aelium* based on a pattern, as Hadrian granted municipal status to more settlements than his heir. More troops seem to have temporarily stationed here, but *cohors I Flavia Commagenorum* and *numerus Surorum sagittariorum* had longer stays. Three decurions of the city are explicitly mentioned in epigraphy during the 2nd half of the 2nd C AD (CIL III 8033) and the beginning of the 3rd C AD (AE 1972, 483). From the latter period also date the magistrates indicated above. Archaeologically, one settlement was identified, with a brick enclosure, restored by Philip the Arab in 248. More buildings have been within the civilian settlement were discovered and (partially) excavated in time, but their functionality is unclear.

Selective bibliography

R. Ardevan, *Viața municipală în Dacia romană*, Timișoara 1998.

M. Babeș, *Zu den Bestattungsarten im nördlichen Flachgräberfeld von Romula. Ein Beitrag zur Grabtypologie des römischen Daziens*, Dacia N.S 14, 1970, 167-207.

M. Negru, *Romula - capitala Daciei Malvensis. Cercetările arheologice din perioada 2003-2011*, București 2011.

C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, București 2002.

G. Popilian, *Un quartier artisanal à Romula*, Dacia N.S. 1976, 221-250.

G. Popilian, in *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1983-1992*, București 1993.

F. Scurtu, in *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2002*, București 2003.

D. Diseminarea (O3)

Înainte de a prezenta lista rezultatelor livrate în acest an de desfășurare a proiectului, vom oferi câteva detalii asupra manifestărilor organizate, deoarece ele au un rol important nu doar în diseminare, ci și în cristalizarea sau consolidarea viitoarelor direcții de cercetare.

Conferința *Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia* a avut rolul de a reuni o mare parte a specialiștilor români din domeniu și a aduce în discuție varii teme, dar mai ales abordări variate ale chestiunii comunităților. De asemenea, după cum se

poate vedea și în lista de mai jos, conferința a servit ca for de prezentare a proiectului, la nivel conceptual, dar și dezvoltarea sa în primele 15 luni, dar și de prezentare a cercetărilor în curs a membrilor echipei. Volumul ce va reuni forma pentru tipar a lucrurilor conferinței, având ca temă comunitățile în toată complexitatea lor, va apărea în 2019.

Workshop-ul Perspective și direcții de cercetare în analiza comunităților romane provinciale, având și o latură educativă prin participarea unor studenți și masteranzi ai UBB, a fost deosebit de util membrilor echipei și dezvoltării ulterioare a proiectului. Specialiștii prezenți au discutat structura fișelor și au oferit sugestii și idei importante în această privință.

Articole în reviste:

I. Piso, *L'inscription de Villadecanes et le dies Iovis en Espagne Tarraconnaise*, Cahiers Glotz 28, 2017, 135-150.

R. Varga, A. Pázsint, I. Boda, D. Deac, *Romans 1 by 1: Overview of a Research Project*, Digital Classics Online, 4/2, 2018, 12-31.

S. Nemeti, I. Nemeti, *Social Structures in Potaissa*, Classica et Christiana, 13, 2018, 163-175.

I. Boda, *The population of Colonia Sarmizegetusa*, *Studia Antiqua et Archaeologica* 24(1), 105–117.

I. Piso, *L'inscription de construction de l'Iseum de Savaria*, *Bibliotheca Isiaca* 3, 2018 (sub tipar).

I. Piso, *Une grande inscription fragmentaire du Serapaeum de Sarmizegetusa*, *Bibliotheca Isiaca* 3, 2018 (sub tipar).

I. Piso, C. Oprean, *Eine Weihung aus Porolissum für das Wohl des Severischen Kaiserhauses*, *ZPE* 2018 (sub tipar).

R. Varga, A. Lumezeanu, *The process of record linkage on Roman epigraphical sources. Theory, methods and results*, *Historical Methods* (sub tipar).

R. Ardevan, *Une inscription martelée d'Inlăceni (Dacie)*, *Anuari de Filologia. Antiqua et Mediaevalia*, Barcelona, 8, 2018, p. 77-87 (sub tipar).

Articole în volume editate:

I. Piso, D. Deac, *Eine neue kaiserliche Statuenbasis von Buciumi und Caracallas Reise nach Dakien*, in Acta des Limeskongresses von Ingolstadt, Mainz 2018, 756-762.

R. Varga, *Where are the Dacians? Overview on the attestations of the local population in the Roman province of Dacia*, in I. Gluszek, J. Mosiejczyk (eds.), *Barbarians as seen by ancient Greeks and Romans*, Seria Spectrum 2, Wydawnictwo Adam Marszałek, Torun, 2017, 114-126.

R. Ardevan, *La Dacie sur une intaille antique*, in A. Bouet, Catherine Petit-Aupert (éd.), *Bibere, ridere, gaudere, studere, hoc est vivere. Hommages à Francis Tassaux*, Bordeaux, éd. Ausonius, 2018, p. 397-402.

R. Ardevan, *Einige Inschriften aus Inlăceni (Dakien)*, în Dilyana Boteva-Boyanova, P. Delev, Julia Tzvetkova (eds.), *Society, Kings, Gods. In memoriam professoris Margaritae Tachevae*, Sofia, 2018, p. 533-542.

I. Piso, *Die Ziegelstempel als Quelle für die Geschichte der Provinz Dakien*, in Acta of the 3rd Conference on the Roman Danubian Provinces, Wien 2018 (sub tipar).

I. Piso, *Une dédicace à Ratiaria pour le salut du gouverneur P. Mummius Sisenna Rutilianus*, in *Studia in honorem Constantini Petolescu*, Bucarest-Paris 2018 (sub tipar).

I. Piso, *Un avium inspex et le statut d'Asturica Augusta*, in *Hommage à Marc Mayer*, Barcelona 2018 (sub tipar).

Conferințe internaționale:

I. Piso, *Si defit aurum. L'initiation dans le Serapeum de Sarmizegetusa, Africa and the Danubian provinces*, Timișoara, 26 June 2018.

I. Piso, *Emperor Decius, restitutor Daciarum*, In memoriam Constantini Daicoviciu, 44th edition, 27 Feb.-2 March 2018, Băile Herculane.

I. Piso, *Sub segnis I. La statio de bénéficiaires de Samum*, The Roman provinces. Mechanism of integration, 5-6 October 2018, Cluj-Napoca.

I. Piso, *Colonia Dacica Sarmizegetusa, die erste römische Stadt nördlich der Donau*, Kolloquium Imperium und Barbaricum der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 28-30 November 2018, Göttingen.

R. Varga, R. Ardevan, *Marcus Inthatius Vitalis and the large-scale trade of Roman Gaul*, In memoriam Constantini Daicoviciu, 44th edition, 27 Feb.-2 March 2018, Băile Herculane.

R. Varga, A. Pázsint, A. Lumezeanu, *Insights into a prosopographical database*, Digital ancient history and archaeology workshop, 14-15 June, Cluj-Napoca.

R. Varga, A. Lumezeanu, *The process of record linkage on Roman epigraphical sources*, European Social Science History Conference, 4-7 April 2018, Belfast.

R. Ardevan, *Heer und Gesellschaft im römerzeitlichen Schäßburg*, Roman Army and Local Society in the Limes Provinces of the Roman Empire, 4-6 June 2018, Iași.

A. Pázsint, *Overlapping Borders: the Dynamics Between Private Cult Associations and the Public Sphere (3rd C BC – 3rd C AD)*, Humboldt Kolleg Budapest, 30 November – 1 December 2018, Budapest.

Conferințe naționale:

I. Piso, *Si defit aurum. Cultul isiac la Potaissa*, Populații indigene și impactul cuceririi romane în provinciile danubiene. Al VI-lea colocviu național de arheologie, 2-3 November 2018, Turda.

O. Țentea, **I. Piso**, *Noutăți privind templul palmyrean din Sarmizegetusa*, Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

R. Varga, A. Pázsint, *Comunități, statute și ideologie politică în Dacia romană. O abordare metodologică*, Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

S. Nemeti, *Localități rurale atestate epigrafic. Trei noi toponime*, Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

I. Boda, *Rețelele sociale ale preoților din provinciile dunărene (sec. II-III p. Chr.)*, Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

R. Ardevan, *Cu privire la administrarea comunităților peregrine din Dacia*, Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

R. Ardevan, *Romanizarea – azi*, Populații indigene și impactul cuceririi romane în provinciile danubiene. Al VI-lea colocviu național de arheologie, 2-3 November 2018, Turda.

Conferințe invitate:

I. Piso, *Bemerkungen zu Dexippos Vindobonensis. Die Ereignisse vor der Schlacht bei Abrittus*, Univ. Köln, 26 April 2018.

I. Piso, *Dakien im Zeitalter der Soldatenkaiser*, la *Österreichische Akademie der Wissenschaften*, Vienna, 20 November 2018.

R. Varga, *New developments on the prosopography of the Roman provincial world – on individual and collective (self-)representationi*, ICS Fellows' Seminars, 31 oct. 2018, London. <https://ics.sas.ac.uk/events/event/17031>

Manifestări științifice organizate:

Digital ancient history and archaeology workshop, 14-15 June, Cluj-Napoca.

http://romans1by1.com/doc/Program_iunie2018.pdf

Comunități, statute și ideologie în Dacia și Moesia, 19-20 October 2018, Cluj-Napoca.

http://hiphi.ubbcluj.ro/Public/File/evenimente/Comunitati-statute_Program.pdf

Workshop tematic: Perspective și direcții de cercetare în analiza comunităților romane provincial, 20 October 2018, Cluj-Napoca.

Digital approaches to regionality in the western provinces, 2 November 2018, London (co-organized by A. Mullen, **R. Varga**, P. Granados-Garcia) <https://ics.sas.ac.uk/events/event/17466>

Inițiative educaționale:

R. Varga, Lecturer la Sunoikisis DC: 24 May 2018, lecture: *Digital prosopography*

<https://github.com/SunoikisisDC/SunoikisisDC-2017-2018/wiki/Digital-Prosopography>